

УДК 332.145

JEL P25, O10

DOI: 10.32782/2786-8273/2023-1-13

Сигида Л.О.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри бізнес-економіки та адміністрування,
Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0319-8070>

Liubov Syhyda

Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko

Штика Ю.М.

кандидат педагогічних наук,
кафедра бізнес-економіки та адміністрування,
Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6187-2860>

Yurii Shtyka

Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko

ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБЛЕННЯ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ ЗАЛЕЖНО ВІД ЇХ ПОТЕНЦІАЛУ

FEATURES OF THE REGIONAL STRATEGIES DEVELOPMENT DEPENDING ON THE REGIONS' POTENTIAL

Анотація. Стаття покликана запропонувати стратегії, на основі яких регіони можуть здійснювати свій розвиток, базуючись на потенціалі регіонів та складових потенціалу. Основою дослідження стали систематичний огляд і мета-аналіз. У ході дослідження автор зосередив увагу на вивченні підходів вітчизняних та зарубіжних науковців до вимірювання потенціалу регіону. Загалом систематизація результатів дослідження дозволила виділити вісім складових потенціалу регіонів: виробничо-технологічна складова, людська складова, інноваційна складова, логістична складова, природно-ресурсна складова, туристична складова, соціальна складова та інвестиційно-фінансова складова. Відповідно сформовано шість стратегій регіонального розвитку: стратегія розвитку галузей, стратегія, орієнтована на інфраструктуру, стратегія туристичного розвитку, стратегія розвитку навичок, інституційна стратегія та стратегія інтегрованого розвитку регіонів. Кожна з них може бути використана як самостійно, так і в комбінації з іншими, створюючи унікальне поєднання.

Ключові слова: регіон, потенціал, стратегія, розвиток.

Abstract. The development of regions contributes to the development of the entire country in general. In addition, the country's development level will affect individual regions. To develop the right regional strategies, it is essential to consider the national development strategy. It is equally important to understand the specifics of the area, its strengths and weaknesses, opportunities, and threats. Therefore, the article intends to propose strategies based on which the regions can develop, based on the potential of the areas and components of the potential, which are the most designed and constitute strengths and generate opportunities. The basis of the study was a systematic review and meta-analysis. During the research, the author focused on studying the approaches of domestic and foreign scientists to measure the region's potential, determining its components and evaluation indicators. The analysis showed that the authors' methods for potential details differ somewhat. At the same time, some elements are found in most of the analyzed works. The same applies to evaluation indicators. Most often, attention is focused on the economic and social components, thus combining the efficiency of conducting activities in the region and the convenience and availability of residential advantages for the population. In general, the systematization of the research results made identifying eight components of the regions' potential possible, which are worth paying attention to. They include 1) production and technological component (efficiency of production activity), human component (activity and diversity of the population), innovation component (opportunity to generate and implement new ideas), logistics component (infrastructural facilities), natural resource component (wealth natural resources and their usefulness), the tourist component (the interest of the region for visiting), the social component (the convenience of living in the area) and the investment and financial component (sufficiency of own financial resources and interest for investing). Accordingly, the author formed six regional development strategies: industry development strategy, infrastructure-oriented strategy, tourism development strategy, skills development strategy, institutional strategy, and integrated regional development strategy. Each can be used independently and in combination with others, creating a unique combination.

Keywords: region, potential, strategy, development.

Постановка проблеми. Стратегія є цінною складовою при складанні дорожньої карти розвитку не тільки підприємства, а й регіону. Обґрунтованість і точність запропонованої стратегії розвитку визначатиме здатність для виживання та забезпечуватиме довготрива-

лий успіх регіону серед його цільових споживачів і стимулюватиме залучення нових.

Правильно розроблена регіональна стратегія розвитку дозволяє ефективно презентувати територіальний продукт, визначаючи його конкурентоспроможність та

забезпечуючи оптимальне позиціонування, чому сприяє розуміння потенціалу регіону. Відповідно важливо під час розроблення стратегії розвитку враховувати поточний стан потенціалу регіону та його перспективи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання вдосконалення регіональних стратегій розвитку, оцінювання потенціалу регіонів, їх конкурентоспроможності протягом останніх років активно обговорюються та висвітлюються вітчизняними та зарубіжними вченими. Зокрема, науковий інтерес становлять праці таких авторів, як Андришин В., Бутусов О. [1], Боронос В., Плікус І. та ін. [2], Філіп'як Б. [3], Ільченко В., Горященко Ю. та ін. [4], Самійленко Г., Кириченко С. та ін. [5], Стегней М., Хаустова К., Король М. [6], Цимбалюк І. [7], Дейнеко Л., Ципліцька О. [8], Каражия Е.А. [9], Юхновська Ю.О. [10]. Однак недостатньо розглянутим залишається питання адаптації стратегій розвитку регіонів до їх потенціалу.

Метою статті є визначення стратегії розвитку регіону залежно від найсильніших складових його потенціалу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розроблення стратегії розвитку регіонів є комплексним завданням, яке передбачає врахування великої кількості факторів та їх пріоритизацію відповідно до потенціалу регіону, його конкурентоспроможності та привабливості.

Уже є напрацювання вітчизняних та зарубіжних учених із цього питання. Зокрема, у своїх дослідженнях [5] автори пропонують враховувати п'ять складових при оцінюванні інвестиційного потенціалу регіону (табл. 1).

У [3] автори виділяють три групи факторів соціально-економічного потенціалу, які подані в табл. 2.

У [7] науковці зосереджують увагу на визначенні орієнтирів інклюзивного розвитку інфраструктури регіонів:

1. Розвиток інфраструктури видів економічної діяльності:

– розвиток якісної та доступної інфраструктури на основі розвитку будівництва;

– забезпечення розвитку та доступності інфраструктури автомобільного транспорту;

– забезпечення доступу до Інтернету, особливо в сільській місцевості.

2. Доступність і високий рівень освіти населення:

– забезпечення доступності до якісного дошкільного розвитку для всіх дітей;

– створення сучасних умови навчання в школах, у тому числі інклюзивних, на основі інноваційних підходів;

– забезпечення високого рівня освіти населення.

3. Доступне та якісне медичне обслуговування:

– забезпечення доступності медичних послуг.

4. Справедливість та інклюзивні інституції для розвитку міст і громад:

– створення інклюзивних інституцій розвитку громад і територій на засадах інтегрованого планування та управління за участі громадськості;

– підвищення ефективності діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування;

– підвищення довіри до судової влади та забезпечення рівного доступу до правосуддя;

– зменшення корупції.

Науковці у [4] пропонують зосереджувати увагу на рівні економічного, соціального та екологічного розвитку регіонів. Для оцінювання автори пропонують використовувати такі показники сталого розвитку промислових регіонів:

1. Економічні: 1.1. ВРП на (на 1 особу). 1.2. Роздрібний товарообіг за рік (на 1 особу). 1.3. Кількість підприємств на рік (на 1 особу). 1.4. Обсяг реалізованої продукції, грн (на 1 особу). 1.5. Кількість залучених працівників у розрахунку на підприємства (тис. осіб). 1.6. Заробітна плата в розрахунку на працівників по підприємствах, грн (на 1 особу). 1.7. Капітальні інвестиції, грн (на 1 особу). 1.8. Індекси сільськогосподарської продукції, % до попереднього року. 1.9. Показники будівельної продукції, % до попереднього року.

Таблиця 1

Показники оцінювання інвестиційного потенціалу

Потенціал	Показники оцінювання
Фінансовий потенціал	– обсяг прямих іноземних інвестицій на душу населення, дол. США; – фінансовий результат до оподаткування, млрд грн; – обсяг кредитування економіки регіону на душу населення, грн; – наявний дохід на душу населення в регіоні, грн; – середньомісячна заробітна плата в регіоні, грн
Виробничий потенціал	– кількість промислових підприємств, од.; – кількість сільськогосподарських підприємств, од.; – кількість торгових точок на 10 тис. населення; – кількість суб'єктів державного реєстру підприємств та організацій України; – вантажообіг автомобільного транспорту, млн км
Людський потенціал	– середньооблікова чисельність штатних працівників, тис. осіб; – чисельність зайнятого населення віком 15-70 років, тис. осіб; – відсоток зареєстрованого безробіття, %; – кількість померлих на 10 тис. наявного населення, осіб; – частка працівників, залучених до науково-дослідних робіт, на 10 тис. населення
Інноваційний потенціал	– витрати на дослідження та розробки, тис. грн; – кількість інноваційно активних підприємств на 10 тис. населення; – обсяг реалізованої інноваційної продукції (товарів, послуг) підприємствами, тис. грн
Ресурсний потенціал	– валовий регіональний продукт (ВРП) на душу населення, грн; – чисельність працівників на 100 тис. грн. ВРП; – основні засоби, млн грн; – площа сільськогосподарських угідь, тис. га; – земель лісового фонду, тис. га

Джерело: складено на основі [5]

Таблиця 2

Фактори соціально-економічного потенціалу

Фактор	Показники оцінювання
Економічний	<ul style="list-style-type: none"> – кількість зайнятих осіб до загальної кількості громадян; – рівень безробіття у %; – капітальні витрати підприємств на душу населення у грошових одиницях; – валова вартість основних засобів на 1 мешканця у грошових одиницях; – середньомісячна заробітна плата у грошових одиницях; – кількість житла на 1000 населення; – доходи регіонального бюджету на душу населення у грошових одиницях; – інвестиційні витрати на душу населення; – видатки регіональних бюджетів на душу населення у грошових одиницях; – витрати на обслуговування державного боргу на 1000 грошових одиницях у загальний дохід бюджету
Соціально-демографічний	<ul style="list-style-type: none"> – природний приріст на 1000 населення; – кількість смертей на 1000 населення; – смертність немовлят на 1000 народжених; – населення працездатного віку до загальної чисельності населення; – кількість розлучень на 1000 населення; – кількість шлюбів на 1000 населення; – середня корисна площа на 1 людину в м²; – щільність населення на 1 км²; – кількість населення, що відвідує аптеку; – ліжка в лікарні загального профілю на 10 тис. населення; – кількість шкіл; – стаціонарні заклади охорони здоров'я на 10 тис. населення
Інфраструктурний та навколишнього середовища	<ul style="list-style-type: none"> – відношення довжини каналізаційної мережі до довжини водопровідної мережі; – кількість осіб, що користуються системою водопостачання, % населення; – кількість осіб, які використовують системи оплати праці у % населення; – кількість осіб, що користуються газовою системою, % населення

Джерело: складено на основі [3]

1.10. Індекси промислової продукції, % до попереднього року. 1.11. Прибуток населення, грн (на 1 особу).

2. Соціально-екологічні: 2.1. Середньомісячна заробітна плата, грн (на 1 особу). 2.2. Зацікавлене населення (тис. осіб). 2.3. Безробітне населення (тис. осіб). 2.4. Захворюваність населення (на 1 особу). 2.5. Викиди забруднюючих речовин (тонн на 1 людину). 2.6. Загальний обсяг відходів (тонн на 1 людину). 2.7. Виходи забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення (т на 1 людину).

У [6] автори зазначають, що інтегральна порівняльна оцінка економічної діяльності регіону являє собою збалансовану економічну та соціальну ефективності, продуктивність використання ресурсного потенціалу та ефективність регіонального управління протягом певного періоду часу.

До критеріїв та показників ефективності регіонального управління автори відносять такі:

1. Економічна ефективність:

- загальна рентабельність суб'єктів господарювання, %;
- прибуток на інвестиції, %;
- рентабельність продукції та послуг, %.

2. Соціальна ефективність:

- рівень зайнятості, %;
- середня заробітна плата, грн;
- обсяг капітальних вкладень на одного працівника, тис. грн.

3. Продуктивність системи:

- продуктивність праці, тис. грн;
- продуктивність використання активів, тис. грн;
- енергоефективність, тис. грн/т нафтового еквівалента.

4. Цілі реалізації:

- виконання плану економічного зростання, %;

- виконання плану зростання доходів населення, грн;
- виконання плану залучення іноземних інвестицій в область на душу населення, дол.

Враховуючи погляди вчених та власні напрацювання, до основних складових потенціалу регіону можна віднести такі.

1. Виробничо-технологічна складова – можливість здійснення виробничої діяльності. Ця складова характеризується наявністю виробничих потужностей та технологічних можливостей їх розширення, модифікації з метою переорієнтації чи диверсифікації продукції, що виробляється, впровадження виробництва інноваційної продукції.

2. Людська складова потенціалу регіону значно впливає на інші складові його потенціалу, адже саме населення є виробником і споживачем територіального продукту. Ця складова характеризується кількістю та якістю населення у віковому розрізі з урахуванням рівня освіти та кваліфікації, набутих професійних навичок, підприємницьких здібностей, адаптивності.

3. Інноваційна складова – можливість створення, продукування та поширення в регіоні та за його межами комерціалізованих інноваційних напрацювань. Ця складова включає інноваційну активність підприємств, кількість патентів, кількість науковців, витрати на науково-дослідну роботу. Між інноваційною та людською складовими є прямий зв'язок. Успіх інноваційної складової значною мірою залежить від кадрів у регіоні.

4. Логістична складова – можливість забезпечити зручність проживання в регіоні з точки зору обґрунтованості розташування для споживачів основних об'єктів. Ця складова включає розвиненість транспортної інфраструктури, здатність використовувати територію для транзиту, наявність торгових, соціальних, розважальних закладів.

5. Природно-ресурсна складова – забезпеченість регіону природними ресурсами, які вже задіяні або можуть бути задіяні в матеріальному виробництві. У цій складовій важливо визначити доступність до ресурсів у теперішній момент і в перспективі.

6. Туристична складова – можливість залучення таких споживачів територіального продукту як туристи. Ця складова включає наявність туристичної інфраструктури, цікавинок для туристів.

7. Соціальна складова – зручність проживання у розрізі можливості отримати необхідні послуги, брати участь у суспільному житті та відчувати власну приналежність до соціуму.

8. Інвестиційно-фінансова складова – можливість залучати необхідні кошти з різних джерел для здійснення господарської діяльності та забезпечення фінансової незалежності й стабільності.

Дослідження складових потенціалу регіону дозволяє встановити його сильні сторони, на які й варто акцентувати увагу при розробленні чи вдосконаленні регіональної стратегії розвитку.

Відповідно регіональні стратегії мають бути диверсифіковані за регіонами країни залежно від їх потенціалу. Регіональні стратегії спрямовані на зростання, яке принесе користь усім регіонам. Диверсифікація стратегій за регіонами дозволить отримати синергетичний ефект.

Враховуючи складові потенціалу регіону та вектори його розвитку можна виокремити декілька стратегій регіонального розвитку.

1. Стратегія розвитку галузей – зосереджена на просуванні певних галузей у регіоні на основі їх підтримки та фінансування. Створення сприятливих умов для розвитку цих галузей, залучення інвесторів, пошук шляхів оновлення виробничого потенціалу (базується на виробничо-технологічній, природно-ресурсній, інвестиційно-фінансовій та інноваційній складових).

2. Стратегія, орієнтована на інфраструктуру, – забезпечення розвитку інфраструктурних об'єктів – інвестування у будівництво доріг, розвиток програм питної води, створення інфраструктури для інклюзивного зростання (базується на логістичній, інвестиційно-фінансовій та інноваційній складових).

3. Стратегія туристичного розвитку – акцентування уваги на просуванні регіону через його відомі місця,

унікальні природні дані, розважальні атракції (базується на туристичній та соціальній складових).

4. Стратегія розвитку навичок – зосередження уваги на покращенні освітніх послуг та посиленні рівня їх доступності, підвищенні кваліфікації населення регіону, враховуючи потреби та конкретні регіональні переваги регіону, щоб збільшити можливості працевлаштування для молоді. Також формуванням навичок для посилення самозайнятості населення регіону (базується на людській та інноваційній складових).

5. Інституційна стратегія спрямована на зміцнення державних департаментів, бізнес-асоціацій та некомерційних організацій, що працюють на регіональному рівні. Інституції стають осередком, задачею якого є налагодження партнерських відносин між різними споживачами регіонального продукту – представниками виробничого комплексу, академічної спільноти, органами влади, іншими зацікавленими особами. Об'єднавши зусилля вони можуть успішно реалізовувати спільні програми та проекти, спрямовані на розвиток регіону, даючи вищі результати (базується на людській та соціальній складових).

6. Стратегія інтегрованого розвитку регіонів – застосовуються для регіонів, які мають прогалини в переважній частині складових потенціалу та потребують цілісного розвитку. Для них розробляються комплексні плани, які включають у себе попередні стратегії (базується на різних складових залежно від поточного стану та обраних перспектив розвитку).

Висновки. Таким чином, кожен регіон володіє рядом конкурентних переваг, які виділяють його з-поміж інших та дозволяють сформувати конкурентоспроможність і виділити складові потенціалу, які або вже є досить розвиненими, або які можна розвинути.

Виділені нами стратегії також мають аспекти, які дозволять використати сильні складові потенціалу та нівелювати чи зменшувати слабкі складові. Успішні стратегії мають розвиватися в часі та бути гнучкими й адаптуватися до потреб регіонів, які можуть змінюватися. Якісний підбір стратегій розвитку кожного регіону сприятиме збалансованому національному зростанню та розвитку загалом.

Подальші дослідження будуть спрямовані на практичне визначення потенціалу регіонів України.

Бібліографічний список:

1. Andryshyn V., Butusov O. Innovative approaches to the regional development in Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2016. Vol. 2. No. 5. P. 4–9. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2016-2-5-4-9>
2. Boronos V., Plikus I., Kubakh T., Fedchenko K. Methodology for assessing the level of innovative development of the territories. *Revista ESPACIOS*. 2020. Vol. 41. Issue 07. 11 p.
3. Filipiak B.Z., Tarczyńska-Łuniewska M. Socio-Economic Potential of Regions – Theory and Practice. *Folia Oeconomica Stetinensia*. 2020. 20(1). P. 95–116. DOI: <https://doi.org/10.2478/fofi-2020-0006>
4. Ilchenko V., Goryaschenko Yu., Zhadko K., Nekhay O. Methodology of complex estimation level of socio-ecological and economic development of industrial regions of Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*. 2019. 17(2). P. 277–288. DOI: [https://doi.org/10.21511/ppm.17\(2\).2019.21](https://doi.org/10.21511/ppm.17(2).2019.21)
5. Samiilenko H., Kyrychenko S., Kravchuk Yu., Svinarova H., Shevchenko A. Assessment of Investment Potential of Regions Under the Impact of the Potential-Forming Space Transformation. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*. October 2021. Vol. 21. № 1. P. 250–256.
6. Stehnei M., Khaustova K., Korol M. Methodical approaches and analysis of the regional management efficiency. *Public policy and administration*. 2019. Vol. 18. No 4. P. 447–465.
7. Tsybaliuk I., Alghadhywi Mohammed Younus Hasan. Assessment of the Ukrainian regional infrastructure development taking into account its inclusiveness. *Галицький економічний вісник*. 2020. № 6 (67). P. 59–66. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu
8. Дейнеко Л., Ципліцька О. Промисловий потенціал регіонів та завдання регіональної промислової політики в умовах деіндустріалізації. *Економічний аналіз*. 2020. Т. 30. № 1. С. 65–73.

9. Каражия Е.А. Состав та специфика системы оценивания конкурентоспособности регионов. *Економіка та держава*. 2021. № 8. С. 145–150.

10. Юхновська Ю.О. Теоретичні підходи до визначення сутності туристичного потенціалу регіону. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія : Економіка і управління*. 2019. Т. 30 (69). № 1. С. 42–46.

References

1. Andryshyn V., Butusov O. (2016) Innovative approaches to the regional development in Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*, vol. 2, no. 5, pp. 4–9. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2016-2-5-4-9>

2. Boronos V., Plikus I., Kubakh T., Fedchenko K. (2020) Methodology for assessing the level of innovative development of the territories. *Revista ESPACIO*, vol. 41, issue 07, 11 p.

3. Filipiak B.Z., Tarczyńska-Łuniewska M. (2020) Socio-Economic Potential of Regions – Theory and Practice. *Folia Oeconomica Stettinensia*, vol. 20(1), pp. 95–116. DOI: <https://doi.org/10.2478/fofi-2020-0006>

4. Ichenko V., Goryaschenko Yu., Zhadko K., Nekhay O. (2019) Methodology of complex estimation level of socio-ecological and economic development of industrial regions of Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*, vol. 17(2), pp. 277–288. DOI: [https://doi.org/10.21511/ppm.17\(2\).2019.21](https://doi.org/10.21511/ppm.17(2).2019.21)

5. Samiilenko H., Kyrychenko S., Kravchuk Yu., Svinarova H., Shevchenko A. (October 2021) Assessment of Investment Potential of Regions Under the Impact of the Potential-Forming Space Transformation. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*, vol. 21, no. 1, pp. 250–256.

6. Stehnei M., Khaustova K., Korol M. (2019) Methodical approaches and analysis of the regional management efficiency. *Public policy and administration*, vol. 18, no. 4, pp. 447–465.

7. Tymbaliuk I., Alghadhywi Mohammed Younus Hasan (2020). Assessment of the Ukrainian regional infrastructure development taking into account its inclusiveness. *Galician Economic Herald – Halyskyi ekonomichnyi visnyk*, no. 6 (67), pp. 59–66. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu

8. Deineko L., Tsyplitska O. (2020) Promysloviy potencial rehioniv ta zavdannia rehionalnoi promyslovoi polityky v umovakh deindustrializatsii [The industrial potential of regions and tasks of regional industrial policy in the conditions of deindustrialization]. *Economic analysis – Ekonomichnyi analiz*, tom 30, no. 1, pp. 65–73.

9. Karazhyia E.A. (2021) Sklad ta spetsyfyka systemy otsiniuvannya konkurentospromozhnosti rehioniv [Composition and specifics of the regional competitiveness assessment system]. *Economy and the state – Ekonomika ta derzhava*, no. 8, pp. 145–150.

10. Yukhnovska Yu.O. (2019) Teoretychni pidkhody do vyznachennia sutnosti turystychnoho potentsialu rehionu [Theoretical approaches to determining the essence of the region' tourist potential]. *Scientific notes of TNU named after V.I. Vernadskyi – Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Seriya: Ekonomika i upravlinnia*, tom 30 (69), no. 1, pp. 42–46.

Стаття надійшла до редакції 13.06.2023